

Colaborare Școală - Biblioteca Publică din orașul Chișinău la sfârșitul sec. XIX

Lucia ARGINT,
Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, Liceul Teoretic „Gheorghe Asachi”

Abstract:

Istoria Chișinăului este plină de fapte necunoscute sau slab elucidate în istoriografia Republicii Moldova. Unul dintre subiectele, care sunt cercetate și analizate pe o scară mică de către specialiști, se referă la istoria apariției și consolidării bibliotecilor publice pentru adulți și copii, la sfârșitul sec. al XIX-lea - începutul sec. al XX-lea. În articol sunt prezentate mai multe aspecte privind evoluția Bibliotecii Publice din Chișinău în ultimele decenii ale sec. al XIX-lea, dezvăluind identitatea reprezentanților societății basarabene care fie au contribuit la dezvoltarea bibliotecilor; donații de colecții de cărți. Cercetarea reflectă activitatea tutorilor și bibliotecarilor; care au completat în mod sistematic colecțiile de carte, au promovat și au susținut dezvoltarea bibliotecilor publice în regiunea dintre Prut și Nistru. Este vorba îndeosebi despre profesorii și absolvenții Liceului de fete nr.1 al Zemstvei din Basarabia, care în calitate de tutori ai bibliotecilor au sprijinit financiar biblioteca, încurajând promovarea literaturii și lecturii.

Cuvinte cheie: Biblioteca Publică din Chișinău; Liceul de fete nr.1 al Zemstvei din Basarabia; istoria bibliotecilor.

Abstract:

The story regarding the evolution of Chisinau still remains to be untapped, being full of unknown or poorly elucidated facts in the historiography of the Republic of Moldova. At the moment, one of the subjects, which are researched and analysed on a small scale by specialists, concerns the history of the emergence and consolidation of public libraries for both adults and children, at the end of the 19th century – beginning of the 20th century.

In the present article, the goal was to present several aspects regarding the evolution of the Public Library from Chișinău during the last decades of the 19th century, revealing the identity of well-known and lesser-known representatives of the Bessarabian society, who have either contributed to libraries' foundation or opened reading rooms, donating book collections and making widely sought literature available to the public. The research includes the names of tutors and librarians, who have systematically supplemented the book collections, supported the tendencies of preserving, promoting and developing public libraries in the region between Prut and Nistru. At the same time, I tried to revitalize the historical memory regarding school teachers and graduates of the Nr.1 Lyceum for Girls of the Bessarabian Zemstvo who, as library tutors and librarians, supported financially the library and encouraged the promotion of literature, reading and libraries from Bessarabia at the turn of the century.

Keywords: Public Library from Chișinău, the Lyceum for Girls of the Bessarabian Zemstvo, library tutors, librarians.

*”Astăzi, când am scos valorile false
și mai avem multe postamente goale,
să-i readucem acasă pe cei și acele fapte
care ne-au marcat existența și ne
reprezintă foarte frumos în lume”*

Pe timpuri, unul dintre scriitori, a asociat biblioteca cu *cosmosul*, iar cartea necitită cu o *enigmă a naturii*. Cu toate acestea, în spatele acestui „cosmos”, au stat figuri ale unor personalități concrete, care au susținut și promovat activitatea Bibliotecii Publice din Chișinău.

Actualmente, în era digitală, când bibliotecile virtuale nu sunt o noutate, iar interesul pentru lectură scade, este greu de imaginat, de conceput frământările și emoțiile intelectualității unui oraș provincial care grație bibliotecii publice au obținut ieșire sau acces la „galactica” culturii universale. De rând cu mai mulți activiști sociali ai vremii, un rol important în spriginirea activității bibliotecii publice l-au avut mai mulți profesori din instituțiile de învățământ mediu din Chișinău, nu întâmplător, primul director al bibliotecii publice din Chișinău a fost și el profesor de liceu¹.

Și cu toate că la sfârșitul sec. al XIX-lea elevilor, în mod special elevelor, li se interzicea frecventarea bibliotecilor publice în favoarea celor școlare, întâlnim mai mulți profesori de la Liceul nr.1 de băieți din Chișinău și Liceul nr.1 de fete a Zemstvei din Basarabia, unde și-au demonstrat preocuparea pentru activitatea bibliotecii publice din orașul Chișinău. Pe parcursul timpului numele unor reprezentanți ai instituțiilor amintite au intrat în anonimat, și doar studiile recente cu referire la evoluția unei dintre școlile cu cele mai vechi tradiții din Chișinău, Liceul Teoretic ”Gh. Asachi” (pe timpuri Liceul nr.1 de fete a Zemstvei din Basarabia), ne permit restabilirea aportul unor intelectuali uitați.

Așa, găsim profesori de la Liceul nr.1 de fete a Zemstvei din Basarabia implicați în diverse proiecte culturale printre care susținerea și promovarea bibliotecii publice din Chișinău. Un activist pe tărâmul social și cultural al Chișinăului a fost Hristo-

for KIROV (1844-1888) bulgar de origine, care în deceniul șapte al sec. al XIX-lea, activa ca profesor predând geografia elevelor din instituția menționată mai sus. La 10 februarie 1875, Hristofor Kirov, (împreună cu Petr Donskoi), a fost numit din partea Dumei epitrop al Bibliotecii Publice. Epitropii trebuiau să aibă grijă de buna funcționare a instituției. În obligațiile lor se înscriau verificarea cheltuielilor bibliotecii, aprobarea listelor cărților, ziarelor și registrelor pe care le achiziționa biblioteca, numirea, eliberarea și supravegherea activității bibliotecarului. H. Kirov a contribuit substanțial și cu unele îmbunătățiri în activitatea bibliotecii publice. La cererea Dumei, în august 1876, Kirov elaborează un proiect al „Regulamentului Bibliotecii Publice a orașului Chișinău”, care conținea 14 paragrafe, și „Regulile pentru cititorii bibliotecii” compus din 17 paragrafe și zece modele de registre. Proiectul Regulamentului presupunea că: Biblioteca să fie întreținută de către Duma orașenească și să fie controlată de doi epitropi, ce urmau a fi aleși pe un termen de patru ani (§ 1); Toată suma acordată din partea Dumei trebuia să fie cheltuită conform indicațiilor epitropului (§ 3); La sfârșitul fiecărui an, epitropii trebuiau să prezinte Dumei un raport de activitate al bibliotecii (§ 6); În achiziționarea cărților noi, urmau să fie luate în considerație și doleanțele cititorilor (§ 7); În sala de studiu, trebuia să se afle o carte de reclamații, care urma să fie verificată de către epitropi de două ori pe lună (§ 10-11); Biblioteca trebuia să dispună de șampilă proprie cu inscripția Кишиневская Городская общественная библиотека (§ 13) etc. La 1 septembrie, aceste proiecte ale lui H.Kirov au fost prezentate Dumei și la 16 septembrie 1876 ele au fost aprobate. În iunie 1879, numele lui Kirov continua să figureze ca tutore al acestei instituții.

Un alt pedagog, activist pe tărâm social și cultural, a fost Anton MANUILOV (1844–1937), care preda matematica și fizica la Liceul nr.1 de băieți din Chișinău, și concomitent la Liceul nr.1 de fete a Zemstvei din Basarabia. Pe lângă faptul că era un

¹ Este vorba despre Gavriil Bilevici, profesor la Liceul de băieți nr.1 din Chișinău.

cunoscut autor de manuale de matematică și astronomie pe care le-a donat bibliotecii, A. Manuilov a activat și ca epitrop al Bibliotecii Municipale din Chișinău, începând cu anul 1894, iar în calitate de membru-fondator al Bibliotecii, s-a manifestat și ca un activ organizator al lecturilor pentru publicul larg, contribuind și la fondarea unei săli de lectură gratuită (1896).

În calitate de epitropi ai Bibliotecii publice din Chișinău au mai activat și alți profesori care citeau ore atât la Liceul nr.1 de băieți din Chișinău, cât și la Liceul nr.1 de fete a Zemstvei din Basarabia printre care (din anul 1905) Demian GHENIȚA și protoiereul Vasilii LAȘKOV, pe ultimul îl găsim în această funcție și în următorii ani, inclusiv în anul 1912. De asemenea, printre membrii consiliului bibliotecii figurau și alți pedagogi și reprezentanți ai Liceului de fete nr.1 a Zemstvei din Basarabia, de exemplu, în anul 1899 în calitate de membri obligatorii al consiliului bibliotecii activau V. L. SOLOVIOV, directorul Liceului n.1 de băieți și președintele Consiliului pedagogic al Liceului nr.1 de fete a Zemstvei din Basarabia și directoarea Liceului nr.1 de fete a Zemstvei din Basarabia A. T. LEBEDEVA.

După mai multe decenii de interdicere pentru elevi de a frecventa bibliotecile publice, în anul 1899, grație insistenței mai multor profesori și în mod special al Dăriei Harjevski, la una dintre ședințele sale, din 30 aprilie, Duma orașenească decide să se pronunțe în favoarea deschiderii pe lângă Biblioteca Publică din Chișinău, a unei secții cu cărți pentru copii și a accepta frecventarea bibliotecii de către elevi. La 26 mai, 1899, în prezența autorităților locale, a membrilor consiliului bibliotecii, a reprezentanților Dumei orașenești, a orașenilor de onoare și al unui număr de peste 300 de copii, după o rugăciune festivă, secția cărților pentru copii în numele poetului rus "A. Pușkin" a fost oficial deschisă. Comunitatea intelectuală locală s-a auto-sesizat, dăruind în această zi pentru secția nou deschisă 400 de cărți și reviste pentru copii. Fiecare copil prezent a primit în dar câte o broșură jubiliară în cinstea celor 100 de ani de la nașterea poetului A. Pușkin. Tot în această zi, în sala pentru copii s-au

desfășurat și primele lecturi publice. Deși oficial copii puteau frecventa biblioteca din mai 1899, în realitate însă, accesul copiilor la sala de lectură a bibliotecii s-a realizat din ianuarie 1900, în tot acest răstimp, efectuându-se diverse lucrări pentru organizarea și împărțirea literaturii după vârstă, gen, tematică, grupe etc. În procesul catalogării literaturii adunate pentru copii, un aport considerabil l-au adus unii profesori foarte cunoscuți în acel timp: A. I. Kirpicinovic, A. A. Kociubinski și D.I. Tihomirov etc.

Deoarece biblioteca servea scopurilor educaționale și de instruire, iar bibliotecarele urmau să mențină un contact permanent cu micii cititori, oferindu-le modele de lectură eficientă, verificarea celor lecturate, explicarea cuvintelor, expresiilor și al termenilor necunoscuți, în calitate de lucrătoare a bibliotecii în secția cărților pentru copii erau acceptate ca lucrătoare voluntare și absolventele Liceului nr.1 de fete a Zemstvei din Basarabia, care tradițional pregătea cadre didactice. Cu toate acestea, faptul că societatea recunoștea că lectura independentă trebuia să aducă doar foloase contribuind la dezvoltarea copiilor, aceasta nu a putut deveni un impediment pentru închiderea sălii de lectură pentru copii în anul 1904 din cauza lipsei de spațiu. Cu toate acestea, în următorii ani, elevii și profesorii instituțiilor de învățământ mediu de stat beneficiau de serviciile Bibliotecii Publice fără a lăsa gaj. Elevele nevoiașe cu recomandări din partea administrațiilor instituțiilor erau deservite gratis. Începând cu anul 1907 acces la serviciile bibliotecii publice încep a avea și profesorii școlilor parohiale. Pentru a atrage mai mulți cititori din această tagmă socială și pentru a fi cât mai funcționali, reprezentanții bibliotecii demonstau colaborare, propunând ca profesorii să indice din timp ce volume, ediții periodice se solicită și care sunt necesare pentru a fi comandate.

Ulterior Biblioteca pentru maturi a început a fi numită Biblioteca Publică Municipală, iar secția cu literatură pentru copii - Biblioteca "A.S. Pușkin".

Relația de colaborare între Biblioteca Publică din orașul Chișinău și Liceul nr.1 de fete a Zemstvei din Basarabia nu s-a

limitat doar la implicarea profesorilor de rând cu profesorii, nu rămâneau în urmă nici absolventele, unele dintre ele susținând prin diverse activități promovarea valorilor bibliofile. Din presa timpului aflăm că în anul 1873 nobila Anastasia DROMAȘKO a deschis în orașul Chișinău, o bibliotecă publică. O absolventă susținătoare activă a bibliotecilor publice și o organizatoare a citirii populare a fost Nadejda I. TERLEȚKI (1887-1927). Fiind totodată și directoare a Școlii Primare nr.5 din orașul Chișinău și implicată în diverse activități comunitare, culturale și sociale, N. Terlețki se manifestă activ, participând alături de Daria HARJEVSKI (directoare a Bibliotecii Publice din 1884) la consolidarea fondului de cărți pentru Biblioteca Publică din orașul Chișinău.

Timp de mai mulți ani, (începând cu anul 1903), în calitate de ajutor al directoarei bibliotecii D. Harjevski, a activat o altă absolventă a Liceului nr.1 de fete a Zemstvei din Basarabia - Maria I. ARIONESCU (sora mai mare a pictoriței Lidia Arionescu - Baillayre).

Grație aportului intelectualității basarabene, al donațiilor unor persoane particulare, dar și al unor societăți, instituții și organizații locale dar și externe, Biblioteca Municipală, pe parcursul anilor și-a îmbogățit semnificativ fondul și colecțiile de carte. Aceasta a atras noi cititori din diverse pături sociale. Numărul cititorilor din rândul profesorilor și elevilor de asemenea a crescut. Un argument în acest sens poate servi datele statistice ce se conțin în rapoartele anuale pe care le prezenta Biblioteca Publică Dumei orașenești. Așa, în anul 1899, în calitate de cititori erau înscriși 101 profesori și 62 profesoare, iar din rândul elevilor -108 băieți și 14 fete, în anul 1908 în calitate de cititori deja erau înscriși 133 de profesori și 97 de învățătoare, iar din rândul elevilor - 933 băieți și 343 de fete.

În anul 1912, Biblioteca Publică participă la expoziția școlară jubiliară. În zilele expoziției, biblioteca expune mai deosebit conținutul colecției din secția *Бессарабоведение*. Au fost prezentate în jurul la 1000 de cărți, hărți, planuri și 54 de documente vechi (gramote) în limbile mol-

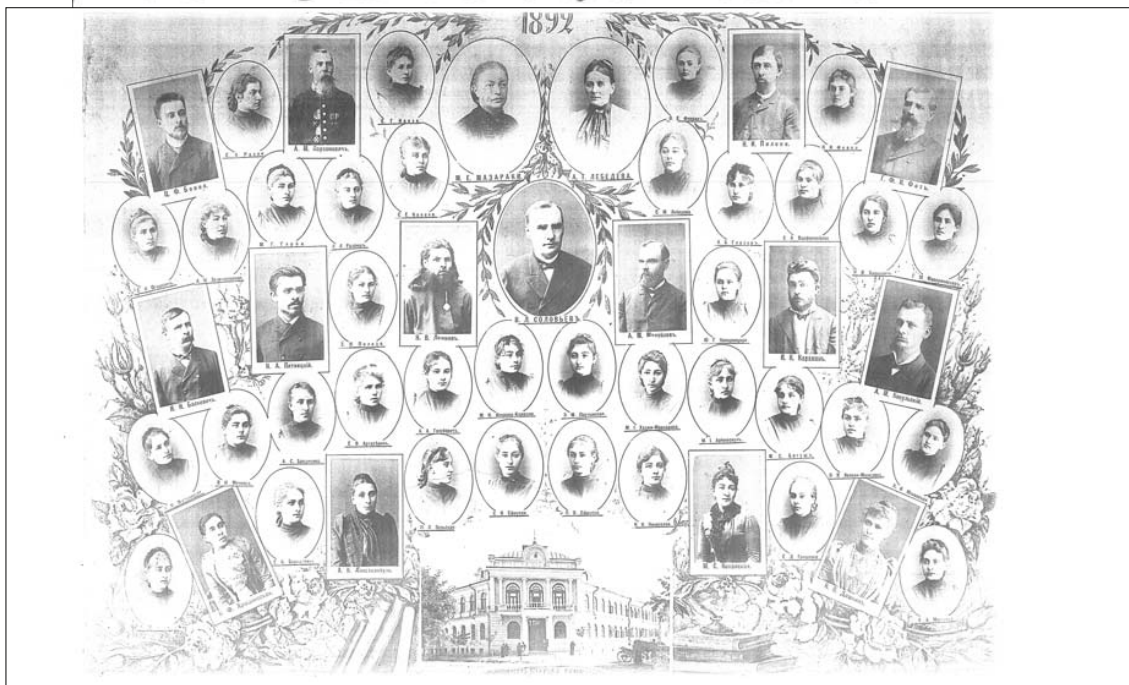
doveneasă și sârbă, date din secolele XVI, XVII, XVIII și înc. sec. al XIX-lea. De rând cu acestea au fost expuse diverse materiale legate de aflarea în Basarabia a poetului A. Pușkin, litografii și fotografii a rămășițelor casei generalului I. Inzov din Chișinău. Hrisoavele vechi, cărțile rare și prețioase copertate neobișnuit, au produs un interes deosebit în rândul vizitatorilor, publicul adunat cu uimire descoperind un tezaur interesant și valoros deținut de Biblioteca Publică din Chișinău.

Istoria și experiența Bibliotecii Publice din Chișinău, demonstrează că pe timpuri, exista un statut social deosebit al intelectualilor: învățătorii care făceau parte din elita intelectuală a unei societăți, erau atât educatorii copiilor, cât și îndrumătorii morali, și culturali ai adulților, pentru că se puneau mare accent în ridicarea populației prin cultură. Influența intelectualității provinciale asupra conștiinței/mentalității și comportamentului social, în multe privințe era cauzat de faptul că activitatea intelectualului din acel timp nu se limita doar cu îndeplinirea doar a unor obligații strict profesionale. Intelectualul de la sfârșitul secolului al XIX-lea apare în rolul de mentor spiritual și un exemplu al comportamentului social dar și un păstrător/protector al unor tradiții sau reguli morale. Adesea manifestările comportamentale, activismul civic al unor intelectuali din acel secol poate fi explicat prin tendințele sale de a sluji societății, care erau realizate prin implicarea lor nemijlocită în diverse proiecte sociale și culturale de amploare: organizând societăți științifice, istorico-arhiologice, fondând diverse instituții cu caracter educațional sau filantropic, aziluri, școli, muzee, biblioteci etc. Ceea ce la rândul său contribuiau la dezvoltarea diverselor domenii ale culturii din Basarabia. Se observă faptul, că intelectualitatea provincială locală, era mai rezervată, puțin indecisă, pentru manifestări active de amploare politice, posibil și din cauza distanței ce o proteja de intrigile marilor capitale. Unul dintre cele mai eficiente metode asupra nivelului instruirii populare, utilizate de către intelectualitatea basarabeană acelei epoci, consta în organizarea lecturilor publice, populare.

În așa mod, evoluția Bibliotecii Publice din orașul Chișinău scoate în evidență un mod specific de a fi și de a organiza intelectualitatea pentru o cauză comună (fără a se ține cont de identitatea religioasă sau națională)

dintr-o epocă de mult apusă, modelele sociale și comportamentale a unei pături sociale dispărute, ce a reprezentat prin acțiunile sale o veritabilă elită spirituală a societății basarabene.

Библиотеки для чтенія: 1) Гришенко, Анны, дворянки; сущ. съ 1874 года. 2) Дайливъ, Розы, кишиневской мѣщанки; сущ. съ 1884 г. 3) Дромашко, Анастасіи, дворянки; сущ. съ 1873 г. 4) Іоельзона, Алтера, кишиневскаго мѣщанина; сущ. съ 1870 года. 5) Кишиневскаго городскаго общества; сущ. съ 30-хъ годовъ. 6) Лихтанскаго, коллежскаго совѣтника; сущ. съ 1884 года. 7) Правленія кишиневскаго общества взаимнаго вспоможенія приказчикамъ; сущ. съ 1889 года.

Daria Harjevski.

În vîeneta Liceului nr. 1 de fete din anul 1892, sunt incluși mai multe personalități implicate în activitatea Bibliotecii Publice din Chișinău: epitropi și membri al consiliului Bibliotecii: A. Manuilov, N. Lașkov, V. Soloviov, A. Lebedeva. Iar dintre eleve: M.I. Arionescu, viitoare lucrătoare a bibliotecii.

Referințe bibliografice:

1. COLESNIC, Iurie. Chișinău. Enciclopedie. Chișinău: Ed. Museum, 1997. 569 p.
2. COLESNIC, Iurie. Femei din Moldova. Enciclopedie. Chișinău: Ed. Museum, 2000. 311 p.
3. DUMINICA, Ivan. Bulgarul Hristofor Kirov (1844-1888) – activist pe tărâmul social al Chișinăului. În: Identitățile Chișinăului : Materialele conferințelor internaționale. Chișinău: Editura Arc, 2015. pp. 115-127.
4. Бессарабская школьная выставка в г. Кишиневъ 1912 года. Кишиневъ: Типография Г. Ю. Волина, 1912. 39 p.
5. Кишиневская Городская Общественная Библиотека. Отчет за 1899 год (22-й год существования). Кишинев : Тип. - Литогр. Э. Б. Шлиомовича, 1900. 67 p
6. Кишиневская Городская Общественная Библиотека. Отчет за 1908 год (31-й год существования). Кишинев : Я. Н. Перпера, 1909. 24 p.
7. Кишиневская Городская Общественная Библиотека. Отчет за 1910 год (33-й год существования). Кишинев, 1911. 18 p.
8. Кишиневская Городская Публичная Библиотека; Библиотека имени А. С. Пушкина. Отчет за 1912 год (35-й год существования). Кишинев: 1913. 56 p.
9. Общественная Библиотека. Отчет за 1907 год (30-й год существования). Кишинев : Тип. Я. Н. Перпера, 1909. 24 p.
10. Отчет Кишиневской городской общественной библиотеки за 1898 годъ. Кишинев: Типография Э. Шлиомовича, 1899. 61 p.